

Ekeberg 17. mai 2019.

Thor Sunde

Alliertes graver.

Kjære alle sammen. Vi er samlet ved disse gravminnene på vakre Ekeberg gravlund for å takke og hedre unge menn som ga sitt liv under den annen verdenskrig. Også denne gang - som hver 17. mai – skal vi minne hverandre om hvem de var som ligger gravlagt her: To russiske krigsfanger som ble skutt i en fangeleir i 1942, seks kanadiere og en brite om bord i flyet som styrtet på Jahres Fabrikker i 1944. Og vi skal minne hverandre om den betydning deres død har for oss som lever.

Russland var vår alliert, som bidro med en kolossal krigsinnsats og store menneskelige lidelser under den 2. verdenskrig. De to unge russerne som er begravet her var blant 200 mennesker som ble holdt som fanger i en brakkeleir på området nedenfor jernbanen. De var soldater, tatt som krigsfanger på Østfronten og kom til Sandefjord i november 1941 da leiren ble anlagt. Fangene ble brukt til tvangsarbeid, fikk en brutal behandling og hadde elendig med mat. Folk i byen forsøkte å hjelpe dem med å kaste inn pakker med mat over gjerdet. De to ble hensynsløst skutt og drept av sine voktere da de forsøkte å ta imot matpakker fra nordmenn - og døde ved piggtrådgjerdet som omringet leiren. Det skjedde i 1942. De ble begravet på dette stedet med æresbevisninger i 1945.

Det er kanskje ikke så mange lenger som kan huske hva som skjedde den mørke kvelden 28. desember 1944 da flyalarm avbrøt juletreffester i byen og folk løp i dekning. Sporlys og granatild lyste opp vintermørket - og så den voldsomme eksplosjonen da bombeflyet med sin minelast gikk i bakken. Hendelsen er en dramatisk del av vår lokale krigshistorie. Mange av oss har gjennom årene hørt fortalt, og selvsagt lest om denne hendelsen. Ikke minst kjenner vi godt minnesmerket som er reist der ute hvor det styrtet på Jahres fabrikk.

Det var to Halifax bombefly fra Royal Canadian Air Force som skulle slippe 4 miner hver i Sandefjordsfjorden. Mineleggingen var en del av en stor alliert flyaksjon over Østlandet denne kvelden og natten. Like før kl. 8 om kvelden kom det første flyet. Det kom overraskende på tyskerne, som åpnet ild fra antiluftskyts i byen og i havneområdet. Flyet slapp sin last på 4 miner ute ved Kvernberget, og kom seg videre til England.

Fjorden er trang, flyene måtte ned i lav høyde for å lykkes med sitt oppdrag. Det gjorde det gunstig for de tyske stilingene. Etter at det første flyet unnslapp, var de sikkert bedre beredt til å ta imot neste fly. Dette må vel besetningen ombord i det andre flyet ha visst når de snart etter - fløy inn fra nordøst, så over byen og Framnes. De ble utsatt for kraftig beskytning, og ble truffet. Flyet mistet fort høyde og styrtet ute på fabrikken. Med 350 kg sprengstoff i hver mine og drivstoff ble det en voldsom eksplosjon som skapte store ødeleggelser i fabrikken og på bolighus i området. Det var sårede og døde som følge av eksplosjonen.

Besetningen på flyet fikk en brå død. De var syv tapre menn, den eldste 28 år, pilot og sjef var 25 år og den yngste 20 år. Unge var de. Heltemot, viljestyrke og ansvar viste de. Med ære døde de.

De ni som vi hedrer her i dag, var våre allierte og våpenbrødre fra tre forskjellige land. De mistet livet i et fremmed land, langt borte fra sine egne. Uten allierte hadde Norge aldri vunnet tilbake sin frihet. En liten nasjon som Norge kan ikke stå alene mot mektige fiender. De alliertes graver her på Ekeberg er en sterk påminner om at fred, frihet og demokrati ikke kan tas for gitt. Det må vernes. Om nødvendig med våpen. Vi ser i dag at demokratiske verdier trues. Ved felles innsats med våre venner og allierte kan vår frihet og våre menneskerettigheter forsvares og opprettholdes. Det er ikke nok at vi minnes våre falne ved høytidelige anledninger. Vi må hver dag kjempe for - og gi liv til - de idealer de kjempet og falt for.

De som er gravlagt her falt ikke forgjeves. På graven til en av de kanadiske flygerne står det «He died that others may live». Det er nettopp hva vi hedrer disse unge menneskene for. At vi idag lever - i fred, i et fritt og demokratisk land. Derfor er det med stort alvor, med takknemlighet og i dyp respekt vi legger ned kransene ved gravene til våre venner og allierte.

Sjømenns Minne.

Tusenvís av sandefjordinger har i årenes løp reist til sjøs for å jobbe ombord og oppleve livet i fremmede land, for kortere eller lengre tid - på hvalfangst og i handelsflåten. Mange var det som skaffet seg en fremtid på sjøen. De ble en del av vår stolte sjømannsstand, som har betydd så mye for byen vår.

I årenes løp har mange sjøfolk fra Sandefjord fått sin grav på havet, langt borte. Det har skjedd ved forlis, i ulykker, eller at de ble borte fra skipet underveis. Her ved det vakre Sjømenns Minne - minnes de som aldri kom tilbake, de som ikke fikk sin grav her hjemme. Vi er vel flere her som har et familiemedlem som har blitt borte på havet. Vi vet om såre savn, ubesvarte spørsmål, om kjære og dyrebare minner. Om tungt strev med å fortsette livet for de nærmeste. Og ikke minst - savnet etter et gravminne her hjemme. Derfor er nettopp dette et viktig sted der familie og alle kan komme, og sende en tanke og en hilsen til den eller de som ikke kom hjem.

Når vi idag på 17. mai legger ned en krans her ved Sjømenns Minne, skal vi huske på de mange fra Sandefjord som ble borte på havet i begge verdenskrigene. Selv om Norge var nøytralt i første verdenskrig ble mange borte på havet i dramatiske forlis som ofre for krigshandlinger.

Vi skal spesielt minnes de som mistet livet ute mellom 1939 og 1945. Når krigen kom til Norge ble hvalfangerne værende ute og bemannet handelsskip og marineskip. 30 tusen sjøfolk sto ombord i tusen norske skip når krigen brøt ut. De var på jobb. De var vanlige mennesker. Mange var veldig unge. Ingen var forberedt på det som ventet.

Gjennom hele krigen fraktet de gods med militært og sivilt utstyr over alle hav, og bidro til å holde forsyningslinjene åpne. 500 skip ble senket, over 3.500 sjømenn og kvinner mistet livet. 322 var fra Sandefjord og Sandar, en tidel av alle norske som mistet livet på havet. Det lokalsamfunn som mistet flest i forhold til folketallet var vårt. En sterk påminner om hva sjøfolk fra Sandefjord ofret under krigen.

De må ikke reduseres til tall. For hver eneste av dem hadde et liv å leve. Mange så unge at de ikke hadde begynt sitt voksenliv. De var dekksgutter og matroser og fyrbøtere som var sønnen eller broren eller kjæresten til noen. Mange av de som var eldre hadde kone og barn. Med store og ofte umenneskelige omkostninger, kjempet de Norges krig på havet. De kjempet den i maskinrom og bysse, på dekk og på dørk, på brua og ved mitraljøsen. De kjempet den i månestille netter i Stillehavet, i tåke over Det Indiske Hav, på solblanke dager i Middelhavet, i vinterfrådende netter i Atlanterhavet og i ishavskonvoiene til Murmansk.

Gjennom de beretninger vi har om livet ombord vet vi i dag noe om hva de bar på av tanker, følelser og håp. Og hva de måtte gjennom - under forhold som er vanskelig for oss å forstå.

Den historiske sannhet er at det var disse sjøfolkene som ble Norges viktigste bidrag til alliert seier over Hitler-Tyskland. Og som bidro til at vi kan leve som frie mennesker i Norge i dag. De er våre største helter.

Her hjemme satt familier i uvisshet og håpet. Mange fikk endelig sine kjære hjem. Mange ventet forgjeves. For de som hadde mistet en sønn, ektemann, pappa, bror, kjæreste eller venn ble de glade maidagene i 1945 en tid med smerte, savn og vemod.

Vi hedrer i dag de som betalte den største pris, og fant en våt grav. Vi forstår vår frihet - i lyset fra de som kjempet for den. De som falt hjelper oss å erkjenne at fred, frihet og demokrati ikke kommer av seg selv. Det må fortsatt kjempes for og vernes om.

Vi legger en krans på Sjømenns Minne - i stolthet, i dyp takknemlighet og respekt for alle som i fredstid og i krig ble borte på havet.